
Jacint Verdaguer i l'obra traductora al francès de Justí Pepratx de 1896 i 1897

Ramon Pinyol Torrents

Electronic version

URL: <http://journals.openedition.org/bulletinhispanique/2780>

DOI: 10.4000/bulletinhispanique.2780

ISSN: 1775-3821

Publisher

Presses universitaires de Bordeaux

Printed version

Date of publication: 28 December 2013

Number of pages: 599-615

ISBN: 978-2-86781-908-7

ISSN: 0007-4640

Electronic reference

Ramon Pinyol Torrents, « Jacint Verdaguer i l'obra traductora al francès de Justí Pepratx de 1896 i 1897 », *Bulletin hispanique* [Online], 115-2 | 2013, Online since 14 February 2017, connection on 10 December 2020. URL : <http://journals.openedition.org/bulletinhispanique/2780> ; DOI : <https://doi.org/10.4000/bulletinhispanique.2780>

Tous droits réservés

Jacint Verdaguer i l'obra traductora al francès de Justí Pepratx de 1896 i 1897¹

RAMON PINYOL TORRENTS
Universitat de Vic

Le Perpignanais Justin Pepratx (1828-1901), grand promoteur de Verdaguer en France, traduisit plusieurs de ses compositions à un moment particulièrement difficile pour le poète catalan. Ces versions françaises ont été un élément important de la diffusion de Verdaguer au-delà des limites de la Catalogne – mais aussi à l'intérieur – et une raison pour la défense de sa personne et de son œuvre.

Mots-clés : Justin Pepratx, Jacint Verdaguer, traduction, poésie catalane du XIXe siècle.

El perpiñanés Justin Pepratx (1828-1901), gran divulgador de Verdaguer en Francia, tradujo varias composiciones suyas en una época especialmente difícil para el poeta catalán. Estas versiones francesas constituyeron un destacado elemento de difusión de Verdaguer más allá de los límites de Cataluña –pero también dentro de ella– y un motivo de defensa de su persona y de su obra.

Palabras claves: Justin Pepratx, Jacint Verdaguer, traducción, poesía catalana del siglo XIX.

The Perpignan-born Justin Pepratx (1828-1901), great populariser of Verdaguer in France, translated several of his compositions at a particularly difficult time for the Catalan poet. These French versions were a prominent element of dissemination of Verdaguer beyond the limits of Catalonia –but also within it– and a reason for the defence of his person and his works.

Keywords : Justin Pepratx, Jacint Verdaguer, translation, Catalan 19th century poetry.

1. Aquest article forma part de les investigacions del grup de recerca consolidat «Textos literaris contemporanis: estudi, edició, traducció» (TEXLICO) de la Universitat de Vic (AGAUR, 2009SGR736) i del projecte I+D (FFI2008-04830) finançat pel Ministeri espanyol de Ciència e Innovació.

VERDAGUER, TRADUÏT A FRANÇA

El 1877 Verdaguer va obtenir un triomf extraordinari en guanyar un premi especial als Jocs Florals de Barcelona amb l'epopeia *L'Atlàntida* i es va convertir així en l'escriptor més important de Catalunya. Però l'èxit d'aquesta obra no era només el triomf individual de Verdaguer, també ho era del moviment de la Renaixença, que assolí així la seva primera fita emblemàtica. Verdaguer es va consolidar per la seva brillant carrera posterior i, també, gràcies a la difusió hispànica i europea que va obtenir. De fet, les traduccions de *L'Atlàntida* van començar d'immediat. El 1878, surt la primera edició bilingüe català-castellà, amb una traducció en prosa de Melcior de Palau. Tant l'original com aquesta traducció es reediten, revisats, el 1886, i esdevenen els textos canònics a partir dels quals l'obra és traduïda a Europa. Fou sobretot Marcelino Menéndez y Pelayo, que va fer sempre grans elogis de l'escriptor català, qui contribuï de manera notòria a la difusió de Verdaguer en el món hispànic i, també, entre els hispanistes europeus.

Fora d'Espanya, Verdaguer obté una notòria fama literària amb la difusió de *L'Atlàntida* en terres occitanes. Frederic Mistral (que fins i tot va traduir un cant de l'obra, el VII), autor consagrat a tot França gràcies sobretot a *Mirèio*, era el patriarca de les lletres provençals i del felibrisme (com és sabut, un moviment en part comparable al de la Renaixença). En una carta molt elogiosa a Verdaguer, que va ser molt divulgada i posada al davant de moltes de les edicions i traduccions de *L'Atlàntida*, Mistral destacava que l'epopeia tenia una concepció grandiosa i una execució esplèndida. Segons ell, mai «Catalunya havia donat una obra que contingués tanta poesia, majestat, amplitud, vigor i saviesa»² i «després de Milton en el seu *Paradise Lost* i després de Lamartine en el seu *Chute d'un ange*, ningú no havia tractat la tradició primordial del món amb tanta grandesa i força». De tota manera, la traducció íntegra de *L'Atlàntida* a l'occità es farà en prosa i no en vers, deguda a Jan Monné, i publicada a Montpeller el 1888.

La veritable projecció internacional, però, va arribar a la dècada dels 80, de la mà de les traduccions franceses. La primera, en prosa, és deguda a Albert Savine, i es va publicar a la revista d'Ais de Provença *Le Midi Littéraire* entre 1881 i 1882. Aquesta mateixa traducció surt, en format de llibre i text bilingüe (i amb un estudi sobre la Renaixença del mateix traductor), a l'editorial parisenca Léopold Cerf el 1883 (dues edicions) i és reeditada el 1884. Aquest mateix any, surt també, en edició només francesa, publicada per l'editorial de Jules Gervais, també a París. El 1887 el mateix Savine, convertit llavors en editor, va tornar a publicar l'obra a la capital francesa, en edició bilingüe.

2. La carta és datada a Mallana el 18 de juliol de 1877. En reproduïxo els fragments a partir de Jacint Verdaguer, *Poemes llargs. Teatre*, Barcelona, Proa, 2003, p. 77 : «*Jamai la Catalougno avié fourni uno obro que countenguessè en elo autant de pouèssio, de majesta, d'amlour, de forço, e de sagesso*» i «*Despièi Miltoun (dins soun Paradise lost) e despièi Lamartine (dins sa Chute d'un ange), degun avié trata li tradicioun primourdialo d'ou monde emé tant de grandour e de puissanço.* »

En competència amb la versió en prosa de Savine, el catalanista rossellonès Justí (Justin quan escrivia en francès) Pepratz en va fer una traducció en vers, editada a París el 1884 per Charles Bayle, i reeditada per la Librairie Hachette el 1887. Amb el pròleg ja esmentat de Frederic Mistral, i publicada per la Imprimerie Centrale du Midi, de Montpeller, aquesta versió de Pepratz va tenir quatre reedicions més: 1890, 1892, 1894 i 1900. Convé tenir present que Justí Pepratz, un dels amics més fidels de Verdaguer, també va ser un incansable divulgador i propagandista de la seva obra. En aquest sentit, hem de recordar que va traduir, en vers, el *Canigó*, *Lo Somni de Sant Joan*, *Jesús Infant* i *Flors del Calvari*. I, encara, va deixar inèdita una traducció del dietari de pensaments religiosos *Roser de tot l'any*.

Dotze edicions franceses de *L'Atlàntida* i mitja dotzena d'altres títols fins a la mort de Verdaguer (1902) són un nombre considerable per a un autor d'una literatura petita i fins aleshores desconeguda del públic francès. De fet, com es pot comprovar en la llista final, la traducció d'obres de Verdaguer va continuar ja només durant la primera dècada del nou segle: retraducció de dos títols i versió per primera vegada de set més. Caldrà esperar gairebé un segle perquè es torni a traduir el poeta al francès, i encara d'un títol ja versionat: *Canigó*. S'ha de tenir en compte, per explicar-nos aquesta notòria divulgació de l'obra verdagueriana, el quàdruple camí a través del qual es va fer conèixer: els felibres provençals, els catalanistes rossellonesos, els cercles intel·lectuals catòlics i els estudiosos hispanistes. De fet, en molts casos alguns pertanyien a més d'una categoria alhora (els rossellonesos eren, en general, intel·lectuals i activistes catòlics). Tots plegats en van parlar força a la premsa —a la literària, a la catòlica i a la felibre—, tant del nostre escriptor com de tot el moviment de la Renaixença.

JUSTÍ PEPRATX, TRADUCTOR I AMIC DE VERDAGUER

El poeta i animador cultural Justí Pepratz (Ceret, 1828 - Perpinyà, 1901), que era comerciant, propietari i jurista, fou un personatge de primera fila de la Renaixença a la Catalunya del Nord, i, com ja s'ha remarcat, un divulgador infatigable de l'obra verdagueriana a França i un defensor aferrissat del poeta en els anys de l'anomenat «afer Verdaguer». En els anys 80 va traduir al francès *L'Atlàntida* (1884), fragments de *Canigó* (1884) —abans que es publicués el llibre— i *Lo somni de Sant Joan* (1888). Són versions en les quals no sembla que hi hagi cap altra motivació que la purament literària. Quan al cap d'uns anys torna a traduir l'escriptor català, en 1896 i 1897, a l'interès literari s'hi sumen altres motivacions. Va girar tres composicions acabades de produir per Verdaguer, que va publicar a la Imprimerie de Charles Latrobe de Perpinyà: *Jésus enfant: poème catalan*, *Fleurs du Calvaire* i *Aux victimes du Bazar de la charité: é légie*. De totes tres me n'ocuparé a continuació. I, encara, del mateix moment, ha restat inèdita una versió de *Roser de tot l'any* (exhumada tan

sols fa una quinzena d'anys)³. Ja no hi va haver, que se sàpiga, altres traduccions pepraxianes de Verdaguer.

Pepratx va ser dels amics incondicionals del poeta de Folgueroles que durant l'època del drama verdaguerià va donar-li constant suport moral i material, accions a les quals es van sumar, a través d'un «*Appel aux amis*» formulat arran de l'aparició de la versió francesa de *Flors del Calvari*, altres lletraferits nord-catalans i provençals —entre els quals, el mateix Mistral— sota l'estímul pepratxià⁴. I, en aquest sentit, també cal recordar que, amb motiu de la mort del perpinyanenc, Verdaguer, que ja es trobava a l'inici de la malaltia que el duria a la tomba, va fer l'esforç d'anar corrents a Perpinyà als funerals, celebrats a mitjan desembre de 1901 (li va dedicar l'article «Perpetuïnes I: Enterro de Justí Pepratx», publicat a *Lo Pensament Català*, revista que dirigia el poeta, en el nº 36-37, de 1902).

Pepratx va traduir un fragment de l'epopeia *Canigó* («Lo Rosselló», del cant vi) abans que aparegués l'original català, en disposar un fragment manuscrit obtingut de l'anada de Verdaguer a Perpinyà el 28 de desembre de 1884. Va sortir en un plec de quatre pàgines que només va circular com a nadala de Pepratx de 1885, quan el text original ja havia estat revisat i canviat. Amb motiu de la sortida del llibre, Verdaguer va tenir peticions de tres persones per traduir-lo al francès: el mateix Pepratx, Josep Tolrà de Bordas i Albert Savine. Pel que sigui, Verdaguer no s'acabava de refiar de Pepratx —potser no havia quedat satisfet de la traducció en vers que havia fet de *L'Atlàntida*, apareguda a inicis de 1884⁵—, com diu en una carta al seu amic i confident Jaume Collell excusant de pujar a Perpinyà «Lo compromís que em carrego, si anam al Rosselló, de que sia nostre bon amic d'allí [Pepratx] lo traductor, me lliga més de lo que em convé i si et sembla deixem-ho estar lo de l'anada»⁶. Sigui com vulgui, el volum *Canigó* va traduir-lo Tolrà de Bordas en

3. Pep Vila, «*Roser de tot l'any* de Jacint Verdaguer. Una traducció inèdita de Justí Pepratx», *Anuari Verdaguer*, núm. 9, 1995-1996, p. 225-248.

4. Malgrat el suport decidit de Pepratx, la relació amb Verdaguer no sempre va ser fàcil, perquè el poeta de Folgueroles no acollia bé les iniciatives del rossellonès per trobar una sortida al conflicte. En efecte, Pepratx, ben relacionat amb la plana major dels escriptors de la Renaixença, escoltava els arguments dels que no eren partidaris de Verdaguer o bé que el creien foll, i se'n feia ressò en algunes lletres, cosa que posava frenètic l'autor d'*En defensa pròpia* (vegeu, per exemple, les cartes del 14 i 30 d'abril i 9 de juny de 1897, publicades a l'*Epistolari de Jacint Verdaguer*, vol. x, Barcelona, Barcino, 1987).

5. Sobre la traducció, resulten d'interès els comentaris que Julien Sacaze, un intel·lectual tolosà, feia a Verdaguer, uns anys més tard: «*Votre Canigou et votre Atlantide sont deux beaux poèmes. Ils doivent être traduits en prose, aussi littéralement que possible, pour conserver la saveur de l'original, comme Lamennais a traduit la Divine Comédie de Dante, comme Châteaubriand a traduit Le paradis perdu de Milton, comme Leconte de l'Isle traduit Homère, Eschile, Sophocle, Horace, etc. La traduction en vers de M. Justin Pepratx est fort bonne, mais ce n'est plus votre œuvre qu'on voit : le texte est souvent modifié, la forme n'est plus la même. M. Pepratx devrait donner une traduction en prose, et il rendrait à la littérature catalane un signalé service.*» (*Epistolari de Jacint Verdaguer*, vol. vi, Barcelona, Barcino, 1981, p. 179). Pel que sembla, Sacaze desconeixia la versió en prosa de Savine.

6. A continuació li explica a Collell: «Quedo dubtant entre Tolrà i Savine; aquest

prosa i el va editar en versió bilingüe Albert Savine. Tolrà, en cartes inèdites a Verdaguer que es troben en el Fons Verdaguer-Panadès⁷, va desqualificar sovint les traduccions de l'escriptor rossellonès. Cal recordar, encara, que Pepratx va traduir i publicar el 1888 *Lo somni de sant Joan*, sense que es conegui quin judici va merèixer a Verdaguer la traducció.

Aquestes són versions en les quals no sembla que tinguin cap altra finalitat que la purament literària. En canvi, en els anys 1896 i 1897 va publicar, com ja s'ha dit, tres noves traduccions verdaguerianes acabades de produir pel poeta català, on a l'interès literari s'hi afegeixen altres motivacions: *Jésus enfant: poème catalan*, *Fleurs du Calvaire* i *Aux victimes du Bazar de la charité: élogie*. Centrem la nostra atenció en aquestes tres darreres.

LA TRADUCCIÓ DE *JESÚS INFANT*

Jesús infant, escrit al llar de més de set anys, en plena crisi personal i com una de les conseqüències del viatge a Terra Santa de 1886, fou publicat, abans d'integrar-se en un sol volum (1896), en tres llibres independents: *Natzaret* (1890), *Betlem* (1891) i *La fugida a Egipte* (1894). Cal considerar, segons Joaquim Molas, aquesta trilogia com

un intent de contribuir a configurar i divulgar una nova devoció, la de la Sagrada Família, impulsada per la Santa seu amb la idea de donar, per fer front als "estralls" produïts per la revolució Industrial, un model de família "obrer", model que de seguida es va convertir en tema artístic (un cas: l'oratori *L'enfance du Christ*, text i música de Berlioz, estrenat el 1864) i que, en terres catalanes, va assolir una forta implantació⁸.

D'aquí surten des de la fundació pel sant català Josep Manyanet de dos ordes religiosos fins al temple expiatori de la Sagrada Família de Barcelona.

Justí Pepratx, persona de fondes conviccions religioses i catòlic militant, devia trobar en els llibres verdaguerians una triple motivació per traduir-los: l'interès literari, complaure un amic i contribuir a difondre la devoció a la Sagrada Família. De fet, Pepratx, que es pagava les edicions, va decidir destinar la venda del volum a començar l'erecció d'una capella dedicada a Jesús Infant dins l'església de Sant Josep de Perpinyà, dita de l'Estació, una església que no feia gaire temps que s'havia edificat. Ignoro si Pepratx va vendre prou llibres com per pagar la capella, tot i que en tinc dubtes. En qualsevol cas, es va inaugurar el 27 de novembre de 1898, amb la presència de Verdaguer, que va escriure per a l'ocasió el poema amb el mateix títol que el llibre, «Jesús Infant», dedicat «Als infants del Rosselló».

m'ho escrigué darrerament, mes me sembla que presentaria bé el *Canigó* com sa germana *L'Atlàntida*: ell fou lo qui primer la traduí a l'estranger: això no demana algun agraïment?». *Epistolari de Jacint Verdaguer*, vol. v, Barcelona, Barcino, 1977, p. 68.

7. Aquest fons, gairebé tot inèdit, propietat d'un familiar colateral de Verdaguer, és accessible a l'Arxiu Nacional de Catalunya (Sant Cugat del Vallès).

8. «Introducció» [a *Jesús Infant*], *op. cit.* en la n. 2, p. 567.

La primera notícia que tenim de la traducció de *Jesús infant* és en una carta de Pepratx a Verdaguer de l'1 de gener de 1894, on agraïeix la tramesa del nou llibre *La fugida a Egipte*: «Procuraré, si Déu ho vol, passades festes, en continuar la traducció de l'hermosíssima trilogia, que ja està adelantada.»⁹ En carta del 23 del mateix mes torna a agrair la tramesa d'un altre llibre nou, *Roser de tot l'any*, que ja estava traduint a partir de les trameses setmanals que en publicava el setmanari *La Veu de Catalunya*, una versió que, com sabem, va quedar inèdita¹⁰. A la mateixa lletra li diu que compta de tenir cap a l'abril o el maig la versió francesa de *La fugida a Egipte*, tot i que encara no s'hi ha posat. La febre traductora de Pepratx, que devia disposar de molt temps lliure, és, com es pot comprovar, imparable. En tot cas, la traducció de tota la trilogia va sortir, publicada a Perpinyà, sembla que a finals d'abril de 1896¹¹. Cal fer esment, ni que sigui de passada, que just un mes després apareixia a la capital rossellonesa una altra traducció francesa d'una obra de Verdaguer, *En Terre Sainte*, feta per un altre dels seus amics incondicionals: Juli Delpont¹².

Feta en prosa, la traducció francesa de Pepratx és d'una literalitat notable, que, en general, sap conservar els matisos de l'original català i que diria que encara avui és útil per al lector. El llibre porta una carta-pròleg, datada a Le Havre el 9 d'abril de 1896, del pare dominicà Jacques Marie Louis Monsabré (1827-1907), un cèlebre orador sagrat de l'època i autor de mig centenar de llibres, de qui no sabem que tingués cap relació amb Verdaguer ni amb la literatura rossellonesa. Però, en tot cas, era una personalitat del món catòlic, que gaudia de moltíssim renom i que la revista barcelonina *L'Atlàntida*, en donar notícia de la sortida de la traducció, deia que era «el primer predicador del món»¹³. Monsabré, que confessa no conèixer prou bé «*le dialecte catalan*», afirma que el llibre és «*charmant, même sous le manteau d'une traduction*». Per cortesia o no, el religiós francès qualifica la traducció d'«*élégante et consciencieuse*».

FLORS DEL CALVARI: EL LLIBRE DEL DRAMA VERDAGUERIÀ

Si hi havia un llibre clau per entendre la situació per què passava Verdaguer, la intensitat del seu drama, aquest era *Flors del Calvari*. Aparegut durant la primera quinzena de desembre de 1895, però amb data editorial avançada de

9. *Epistolari de Jacint Verdaguer*, vol. VIII, Barcelona, Barcino, 1984, p. 156.

10. *Ibid.*, p. 161-162. En aquesta mateixa carta Pepratx ja s'adona que, en la versió del llibre, acabada abans que la publicació en lliuraments setmanals a *La Veu de Catalunya*, Verdaguer hi havia introduït molts canvis, supressions i afegitons i un capgirament notable de l'ordre dels poemes. Potser aquesta fou una de les raons per les quals la traducció de Pepratx no va acabar de sortir publicada.

11. La data es pot inferir d'una carta de Verdaguer a Cosme Vidal del 9 de maig de 1896: «Pepratx m'ha enviada sa traducció de *Jesús infant* fa vuit dies i no l'he rebuda» (*Epistolari de Jacint Verdaguer*, op. cit. en la n. 4, p. 12).

12. Vegeu la carta de Delpont a Verdaguer del 2 de juny en què li envia els primers exemplars. *Ibid.*, p. 17-18.

13. Anònim, «Una carta notable», núm. 2 (1-6-1896), p. [12].

1896, l'obra no sols reflecteix el dolor, i la ràbia, del poeta-sacerdot davant el «calvari» que està vivint, sinó que també té la intenció explícita de deixar constància de la seva potència creadora i de la seva sinceritat moral i de recobrar, en definitiva, el lloc que com a escriptor creia que li pertocava dins la literatura.

Era, doncs, un llibre adequadíssim per ser traduït d'immediat. Pepratx i Verdaguer en van veure la necessitat des del primer moment. L'operació havia de servir per reivindicar i per glorificar el poeta i el sacerdot, però també per ajudar materialment l'home ofegat pels deutes i la pressió judicial exercida pels creditors.

A l'epistolari publicat del nostre escriptor es poden anar resseguint diferents notícies d'aquesta traducció —la primera completa i la més propera a la data d'edició—, des dels anuncis que en fa Verdaguer a d'altres persones fins a la seva aparició. Per això, al cap de dos mesos o tres de la publicació del llibre a Catalunya, Verdaguer ja diu a Cosme Vidal (primera desena de febrer de 1896): «M. Pepratx estampa ja el Jesús infant, i seguit estamparà nostres Flors»¹⁴. I uns dies més tard li repeteix amb més detalls: «M. Pepratx està ja imprimint a Perpinyà, en la estampa de M. Latrobe, mon Jesús Infant. Darrere seu vindran les Flors, que ja té a punt»¹⁵. El 17 d'agost de 1896 el mateix Pepratx escriu a Verdaguer: «Tornant de verema, m'ocuparé de la impressió de Flors del Calvari, que estan llestes i feta la carta prefaci d'en Frederic Donnadieu»¹⁶. Però, de fet, Verdaguer no va rebre el volum publicat fins al març de 1897, i en carta a Justí Pepratx del 15 d'aquell mes ja li comentava de manera totalment positiva diferents aspectes de la traducció:

Què li diré de sa traducció de mes *Flors del Calvari*? Me semblen, fins per lo volum i ses cobertes vermelles, la segona part de *Jésus Enfant* [...], i l'he trobat d'una justesa, d'un gust i d'una bellesa superiors; no esperava una traducció tan bonica [...]. La dedicatòria és com de V. un vas bellament cisellat i ple de consol. Lo prefaci m'agrada també i cau sobre l'obra de V. i meva com una corona de flors¹⁷.

Pepratx s'havia afanyat a donar-ne la notícia al diari *Le Roussillon*, segons sembla indicar Verdaguer en la mateixa carta, on li ho agraeix¹⁸. La revista *L'Atlàntida*, vinculada a Verdaguer, comunicava l'aparició del llibre el 15 d'abril i judicava així la traducció de Pepratx: «Per acostar-se més a l'original, ha deixat lo vers, que empleà en lo poema damunt citat [*L'Atlàntida*], per la prosa, que li

14. *Epistolari de Jacint Verdaguer*, vol. IX, Barcelona, Barcino, 1986, p. 221.

15. *Ibid.*, p. 227.

16. *Epistolari de Jacint Verdaguer*, cit. en la n. 6, p. 36.

17. *Ibid.*, p. 82-83.

18. No sabem si es tracta del mateix número on es va transcriure la part dedicada a l'obra que Cosme Vidal —amb el pseudònim de Josep Aladern— va incloure en el seu *Verdaguer vindicat*, a la qual feria referència una nota de la revista barcelonina *L'Atlàntida* a: «Amb motiu de l'aparició de l'obra *Flors del Calvari*, de mossèn Jacinto Verdaguer, traduïda al francès per en Justí Pepratx, *Le Roussillon*, de Perpinyà, ha publicat traduïda al francès la crítica que en féu nostre company Aladern en el folletó *Verdaguer revindicat*. La traducció està magistralment feta i va precedida d'algunes ratlles molt laudatòries per nostre amic.» (núm. 23, 15 d'abril de 1897, p. 2).

surt de la ploma llisa, neta i galana com una font de les Alberes o del Canigó. La versió és, mot per mot i ratlla per ratlla, escrupolosament fidel i ajustada al text.» (núm. 23, p. 4). Efectivament, la traducció és *verbum pro verbo* i, tipogràficament, manté, en general, les estrofes, les parts i els punts i a part, de manera que dona una idea força fidel de com estan disposats els versos a l'original. Quan són poemes amb versos d'art menor, però, tendeix a presentar la traducció ocupant tot l'espai de la pàgina, suposo que per estalviar paper. El traductor titula les tres seccions del llibre com a «*Crucifères*» («Crucíferes»), «*Délassements*» («Esplais») i, amb una perífrasi explicativa, «*Petites fleurs du calvaire cueillies à Mira-Cruz*» («Flors de Miracruz»). La fidelitat es reflecteix fins i tot en la conservació de dates, de lemes i de poemes sense títol, i en el manteniment de l'ordre dels poemes. En l'elecció de la traducció dels títols sol conservar també el mateix mot encara que en algun cas hi ha petites adaptacions per necessitat o per trobar l'equivalent en l'altra llengua —en lloc de «Brescant» diu «*En recueillant le miel*», «Calvari amunt» és «*En montant au Calvaire*», «Fretura» és «*Ce dont j'ai besoin*», «Caramelles» és «*Cantilènes de Pâques*», «Tot sia per Déu» és «*Que tout soit pour l'amour de Dieu*»—.

A banda d'això, i reprenent el fil del que afirmàvem sobre que una de les intencions d'editar la versió francesa del llibre era també donar ajut econòmic al poeta, s'ha de posar en relleu que immediatament que el llibre va haver sortit de l'estampa, Pepratz va obrir una «llista de subscriptors», després de fer una «Crida» —l'«*Appel aux amis*» que donem en apèndix— a catalanistes rossellonesos i felibres¹⁹. Aquest «*Appel*», al qual es refereix Verdaguer en tres cartes a Pepratz —«Son *Appel* als amics està fet amb tota sa energia i tot son bon cor de cristià i d'amic. És per mi un document inapreciable.»— és possible que hagués sortit abans de l'aparició del llibre²⁰. Hi ha constància que, almenys, un centenar de persones van respondre, entre d'altres felibres destacats com

19. Es conserven a la Biblioteca de Catalunya (ms. 1809, f. 20-21 i 22-23) dos documents de mà de Pepratz amb els noms de les persones que s'hi van subscriure i les seves aportacions: «*Souscriptions à la traduction française de Fleurs du Calvaire de Jacinto Verdaguer*» i «*Souscriptions et offrandes reçues par M. Justin Pepratz, en faveur de Mossen Jacinto Verdaguer, à la suite de l'envoi de la traduction de Flors del Calvari*». L'única data que hi apareix és la del 28 d'abril de 1897 al final del primer document que acaba amb les inicials J. P. Les paraules de Verdaguer del 30 d'abril de 1897 —«Grans mercès per l'oferta i per la llista granada de subscripció a les Fleurs»— i del 9 de maig de 1897 —«En quant a la llista de firmes que s'ha servit enviar-me, no he entès encara lo perquè i el com. No obstant m'alegro moltíssim de que vaja tan bé»— es deuen referir a aquestes llistes guardades a la Biblioteca de Catalunya. Segons expliquen els editors de l'epistolari de Verdaguer (carta del 30 d'abril, op. cit. en la n. 4, p. 108, n. 3), juntament amb les cartes de Verdaguer a Pepratz que posseïa la néta, Coumes i Pepratz de Perpinyà, hi havia una relació autògrafa de Pepratz titulada «*Compte des envois et remises de "Fleurs du Calvaire", dont le produit brut est destiné à Jacinto Verdaguer, avec les sommes reçues des destinataires*».

20. Es troba en el número de març de *Lou Felibrige*, que podia haver sortit una mica més tard (cosa freqüent en aquest tipus de mensuals). Verdaguer s'hi refereix en dues cartes del maig (no hi figura el dia) i en una del 9 de juny (vol. de l'*Epistolari* citat *supra* en la n. 4, p. 115-117; la citació és extreta de la p. 116).

Félix Gras i Frédéric Donnadiu, que van donar 50 francs cadascú, F. Mistral 20, el rossellonesos Agustí Vassal 40 i Elisa Gay 20, o el mateix Consistori felibrenc 50.

UN POEMA PER A UNA CIRCUMSTÀNCIA TRÀGICA: «A LES VÍCTIMES DEL BASAR DE LA CARITAT»

Aquesta poesia²¹, que porta data 13 de maig de 1897, conté la dedicatòria següent, escrita després de molts dubtes i pactada amb Pepratx, segons mostra una carta de Verdaguer: «Elegia dedicada a mos caritatius amics de França». Aquests «amics» no són altres que Justí Pepratx i el seu cercle. L'escriptor de Perpinyà va traduir-la immediatament al francès i la va editar al cap de poques setmanes a la capital rossellonesa. Convé ara fer memòria que ens trobem en un dels moments culminants de la «tragèdia de Verdaguer», que es trobava encara amb les llicències sacerdotals suspeses i acorralat econòmicament. No és estrany que Verdaguer dediqués la poesia als seus amics nord-catalans, una poesia que tracta, d'un dels temes cabdals per a l'escriptor, la caritat, a propòsit de l'incendi del *Bazar de la Charité* de París, el dimarts 4 de maig de 1897, que va provocar gairebé cent vint-i-set morts i tres-cents ferits i va tenir una cobertura de premsa extraordinària (a Catalunya diaris i revistes en va parlar durant setmanes). Només, a tall d'exemple, vet ací un fragment del que escrivia el corresponsal a París del diari barceloní *La Dinastía*, un tal Rigalt, en el número del 5 d'aquell maig (i m'excuso per si el text pot ferir la sensibilitat d'algú):

El espectáculo era verdaderamente horrible. Rostros ennegrecidos por el fuego, tórax y vientre abiertos, dejando entrever las manchas rojas del corazón y las entrañas palpitantes, brazos retorcidos como los barrotes de hierro, piernas y muslos descarnados y mostrando los huesos calcinados y que prueba[n] todavía por su situación el gesto indecible de un horror supremo.

La mayoría de las víctimas son mujeres: habiendo estado momentos antes con toda su belleza y los lujosos vestidos que ataviaban su cuerpo, pocos minutos bastaron para convertirlas en informes despojos que se hallan mezclados con maderas quemadas y las pavesas del incendio.

Dos dies més tard, aquest mateix diari, en un article sense signar, en resumir els fets, explicava:

Algunos minutos han bastado para que más de doscientas familias de las más aristocráticas de Francia estén de luto.

La mujeres, las jóvenes y los niños forman la mayoría de los muertos y no puede menos que embargarse el corazón al considerar que la mayor parte de ellas había acudido a la calle de Jean Goujon para cumplir con un piadoso deber, para ejercer una de las más nobles funciones sociales que sea dable a los ricos: ¡la caridad!

21. Fou publicada a *L'Atlàntida*, revista en què el poeta figurava com a director literari, en el núm. 28 (1 de juliol de 1897) i no recollida en volum en vida de l'escriptor. De fet, figura entre les peces del recull pòstum *Los pobres*.

Organitzat anualment des de 1885 per dames de l'aristocràcia i l'alta burgesia parisenca, aquest basar o fira de la caritat tenia la finalitat explícita de contrarestar la propaganda socialista de l'època. Sobre el lloc de la tragèdia s'hi va construir, quatre anys més tard i per subscripció popular, la capella de Notre-Dame-de-Consolation (al carrer Jean Goujon, 23). La magnitud de la tragèdia va comportar funerals d'estat a la catedral de Notre Dame de París, amb assistència de representacions estrangeres i una posterior i molt sonada polèmica —que va travessar fronteres— per l'homilia que s'hi va fer, on el predicador atribuïa l'incendi «als pecats de França» i, doncs, el presentava com un càstig diví²². Estem, doncs, davant d'un fet rellevant i d'amplíssima repercussió.

L'incendi, com s'ha dit, s'havia produït el 4 de maig i, d'acord amb la dades que tenim, Verdaguer devia decidir de fer-ne una poesia tot seguit, això si no fou una proposta de Pepratx. Per ara és impossible determinar a qui va correspondre la iniciativa. Sigui com vulgui, resulta clar que ambdós es van posar en contacte i que van decidir una estratègia de composició, traducció i edició, que havia de complir un triple objectiu: honorar les víctimes, mostrar l'agraïment del poeta als «amics» francesos que l'estaven ajudant i servir de plataforma pública a Verdaguer, que havia quedat marginat de la vida social i literària catalana. I, de fet, l'escriptor català va treballar a consciència la poesia, que consta de seixanta versos alexandrins (6+6), dividits en quinze quartets. Verdaguer hi propugna l'harmonia entre les classes socials, desplegant la idea del fet que hi van morir, plegades, tantes dones de tota classe i condició.

En la correspondència entre ambdós escriptors hi ha algunes pistes sobre la composició, traducció i edició de l'elegia verdagueriana. En carta del 13 de maig, Verdaguer proposa a Pepratx quatre possibles dedicatòries, deixant al rossellonès la decisió final de la tria. De fet, alguna de les rebutjades era més explícita que la definitiva, com ara aquesta: «L'autor dedica aquesta Elegia agraït a sos amics de França, de qui es val la Providència per sostenir-me en mes tribulacions». Novament, en tres cartes sense datar, però que sens dubte són d'aquell mes de maig, explicita que continua treballant en el poema. En una, li diu que n'hi envia una nova còpia, ja que hi ha afegit tres estrofes noves i ha retocat alguns versos. A més, li fa algun aclariment lingüístic —cosa que demostra que Pepratx ja treballava en la traducció—, com també fa en la següent, on, a més, esmena el lema, en el qual, en «la primera còpia hi havia una equivocació, per la pressa en enviar-li». En la darrera, a més a més, també li adjuntava uns

22. José Fernández Bremón, a la secció «Crónica general» de *La Ilustración Española y Americana*, del número del dia 15 de maig, escrivia: «*Concluiremos el tema del incendio haciéndonos cargo del mal efecto producido por el sermón del P. Olivier en los funerales de las víctimas, entre las representaciones oficiales. El predicador atribuyó a los pecados de la Francia esos castigos tremendos que sufría la nación, y ese tema tan común en el púlpito escandalizó ante aquella concurrencia de hábitos parlamentarios y suaves.*» (any xli, núm. 18, p. 291). El bisbe de Vic, Josep Morgades, en un llarg escrit pastoral datat el 25 de maig i publicat en el *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich* del dia 31, va fer una decidida apologia del sermó de l'esmentat predicador (ocupa de la p. 233 a la p. 251).

últims canvis en la composició²³. Verdaguer, pel que sembla, havia confiat molt que l'edició de la poesia seria important per a la seva causa i un cop per als seus adversaris en el conflicte. Així sembla deduir-se d'un paràgraf d'una lletra del 9 de juny a Pepratx, on parla dels seus enemics i on diu que no pot publicar obres noves ni reeditar-ne d'anteriors (perquè li embargarien els beneficis) i, encara, es mostra contrariat pel fet que no s'ha acabat l'estampació de la poesia: «temo que ells [els seus contraris] sien la causa de que trigue tant a sortir ma elegia *A les víctimes del Basar*. Cada dia que triga perd més i més l'oportunitat. Alabat sia Déu!»²⁴. Però el text, que va datat «13 de maig», va sortir al cap de molt pocs dies²⁵, ja que el 19 d'aquell juny escrivia a Pepratx alegrant-se que n'estigués fent una «bona escampada», a la vegada que li donava una llarga llista de personalitats a qui convenia enviar-ne un exemplar: crítics, directors de publicacions periòdiques, personalitats civils i eclesiàstiques...²⁶ Amb el títol a la coberta de *Aux victimes du Bazar de la Charité. Élégie*, fou imprès a Perpinyà per Charles Latrobe, com els dos llibres que he comentat abans, i és un fulletó en octau, de set pàgines, que conté, acarades, les versions catalana i francesa.

Els interessos, morals i materials, que es van posar en joc en aquestes tres traduccions de Pepratx, i amb això acabo, potser es troben resumides pel poeta mateix en una de les cartes adreçades al seu amic rossellonès relatives a la composició que acabem de tractar: «Ve-li aquí encara alguns (darrers) petits adobs a ma poesia, que voldria sortís com cal. L'assumpto de les víctimes és assumpto meu i la Caritat és l'assumpto de tot el món. Espero que això farà bé a mos amics i als que no ho són»²⁷.

23. *Op. cit.* en la n. 6, p. 112, 114, 115 i 116, respectivament.

24. *Ibid.*, p. 118-119.

25. A Barcelona va ser publicat a la revista *L'Atlàntida* l'1 de juliol.

26. *Ibid.*, p. 120-121.

27. *Ibid.*, p. 116.

APÈNDIX DOCUMENTAL

[1]

Traduccions franceses i occitanes de títols de Verdaguer
[Només llibres complets]

L'ATLÀNTIDA

FRANCÈS:

1. *L'Atlantide*. Traducció en prosa d'Albert Savine, dins *Le Midi Littéraire* (Ais de Provença) (1881-1882).

-*L'Atlantide*, edició bilingüe català-francès. Traducció en prosa i introducció d'Albert Savine sobre la renaixença de la poesia catalana. París, Léopold Cerf, 1883. (2^a ed.: 1883; 3^a ed.: 1884).

-París, Jules Gervais, 1884 (inclou la traducció de Savine però no pas el text original).

-París, Albert Savine, 1887 (les mateixes característiques que la primera edició de 1883).

2. *L'Atlantide*. Traducció en vers de Justí Pepratx, París, Charles Bayle, 1884. 1a ed.

-París, Libr. Hachette, 1887. (Reprodueix la traducció de Pepratx i conté com a pròleg una *Epístola biogràfica* de Jaume Collell).

-Montpeller, Impr. Centrale du Midi (Hamelin frères), 1890. (Reprodueix la traducció de Pepratx i compta amb un pròleg de Frederic Mistral). (Reedicions el 1892, el 1894 i el 1900, aquesta darrera amb l'*Epístola biogràfica* de Jaume Collell).

3. *L'Atlantide*. Traducció en prosa de Joan B. Blazy, Arras-París, Sueur-Charruey, 1909 (Extret de la *Revue de Lille*, 1909).

OCCITÀ:

-*L'Atlantido*. Traducció en prosa de Jan Monné, Montpeller, Empr. Centralo dóu Mieujour, 1888.

CANIGÓ

1. *Le Canigou*, edició bilingüe català-francès. Traducció en prosa de Josep Tolrà de Bordas, París, Albert Savine, 1889 (Reeditada, en facsímil, el 1986, a Tolosa, per Privat, i el 2004 a Oloron-Sainte-Marie, per MonHélios).

2. *Le Canigou*. Traducció en prosa de Joan B. Blazy, Arras, Impr. Sueur-Charruey, 1908 (Extret de la *Revue de Lille*, 1908).

3. *Canigó: légende pyrénéene du temps de la reconquête*. Traducció en prosa de Miquela Valls Robinson, [Prada de Conflent], Terra Nostra, 2004.

CARITAT (VEGEU SANT FRANCESC)**AL CEL**

Au Ciel. Traducció en prosa de Joan B. Blazy, Arras-París, Impr. de Sueur-Charruey [1906] (Extret de la revista *Science Catholique*, desembre de 1905).

DIETARI D'UN PELEGRÍ A TERRA SANTA

En Terre Sainte. Traducció de Juli Delpont, Perpinyà, Joseph Payret, 1896.

EUCARÍSTIQUES

Eucaristiques/Eucharistiques. Edició bilingüe, amb pròleg i traducció francesa en vers d'Agustí Vassal, Barcelona, Tip. L'Avenç, 1904.

FLORS DE MARIA

Fleurs de Marie. Traducció en prosa de Joan B. Blazy, Arras-París, Impr. de Sueur-Charruey [1905] (Extret de la revista *Science Catholique*, maig de 1905).

FLORS DEL CALVARI

Fleurs du Calvaire: livre de consolations. Traducció en prosa de Justí Pepratx, Perpinyà, Imp. de Charles Latrobe, 1897.

IDIL·LIS I CANTS MÍSTICS

Idylles et chants mystiques. Traducció en prosa de Joan B. Blazy, Arras-París, Impr. de Sueur-Charruey [1906] (Extret de la revista *Science Catholique*, febrer-març de 1906).

JESÚS INFANT

Jésus enfant: poème catalan. Traducció en prosa de Justí Pepratx, Pròleg de J. M. L. Monsabré, Perpinyà, Impr. de Charles Latrobe, 1896.

SANT FRANCESC / CARITAT

Saint François / Charité. Traducció en vers de Frère Bonaventure [pseudònim d'Agustí Vassal], París, Tournai; Leipzig, H&L Casterman, 1905.

LO SOMNI DE SANT JOAN

Le Songe de saint Jean, légende du Sacré-Coeur de Jésus, edició bilingüe català-francès. Traducció en vers de Justí Pepratx, Pròleg de mossèn Jaume Boixeda, Perpinyà, Impr. de Charles Latrobe, 1888.

[2]

Carta de Verdaguer a Justí Pepratx

Barcelona, 30 d'abril de 1897

Estimat amic,

Vostè s'estranya de que cap dels amics que teníem a Mallorca, a Banyuls i a Montserrat alce la veu a favor meu! * Que poc coneix vostè la misèria humana, i com mida per son cor lo cor dels altres! Quan vivia en la casa més rica d'Espanya, l'haurien aixecada prou, mes ara, per defensar un pobre, qui vol que ho faça?

Jesucrist era Jesucrist, i digui'm, qui aixecà la veu per defensar-lo en lo pretori, en l'assotament, en la coronació d'espines i en lo Calvari? Aon eren los malalts curats i els morts ressuscitats? Aon eren los amics del Tabor? Aon eren los deixebles? Aon los apòstols? Quina defensa n'havia fet la nit abans lo mateix sant Pere? Si un Déu és tractat aixís per lo món, no han de ser menos sos ministres. Los peus vils i miserables no han de ser més que el cap.

Sant Pau ho diu ben clar: «*Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.*» Jo, en mon temps, he vist perseguits, a Vic, sos tres homes més grans. Al sapientíssim Balmes, no el saludaven més que quatre sacerdots (i los dos serien los que segueixen), i segons son metge, morí emmetzinat. L'arquebisbe Vilamitjana en cert temps se trobà completament sol o deseparat de tothom, enmig del «*tolle tolle*» dels seus enemics. Lo venerable Claret (que podríem encara veure en los altars) fou perseguit més de dotze anys seguits. Una vegada se defensà del punyal dels assassins amb la clau de la porta. Tènia, com un màrtir, una horrible gavinetada en la cara, i perquè vostè ho sàpiga, li diré que dues o tres vegades hagué de cercar refugi en aquesta mateixa família que em té a mi. Morí en un llit que *de caritat* li donaren los monjos de Fontfroide, per a on passava, i un d'ells escrigué sobre la fossa aqueixos mots de la tomba d'altre perseguit, sant Gregori el Gran: «*Dilexi justitiam, odivi iniquitatem; propterea morior in exilio.*»

Lo sant bisbe Urquinaona fou tractat de liberal i fins de francmaçó per gent bona i religiosa, o que es tenen per tal, fins a morir de disgustos i sofriments, com me volen fer morir a mi!

Diu vostè que no tots los amics que em giren lo cap s'hauran comprat amb diners. No, mes no oblide que «*pecuniae obediunt omnia*», i que en aquesta terra qui té diners ho té tot i qui no té diners no té res. Ells tenen tots los medis humans per fer-me mal i aterrar-me, i tenen tanta habilitat com falta de caritat i de vergonya. No estranyo que

* En una carta del 26 de gener de 1896 a Cosme Vidal, Verdaguer hi diu el següent: «De Guimerà i els demés catalanistes grossos, sols puc dir-li que sols m'han donat fel i vinagre en mon Calvari, i d'alguns més, no en parlem. Tot sia per amor de Déu!». I en una altra del febrer següent això: «He trobat avui a Guimerà pel carrer i, parlant de mes batalles, m'ha confessat lo que ja sabia: que ell m'havia tingut per trastocat. Quan ell m'hi tenia, quin dels catalanistes no m'hi tenia, amb petites i honroses excepcions? Que no són pas més que els dits de la mà. Si són pocs los poetes que han aconsolat al poeta, no són pas tants los sacerdots que han aconsolat al sacerdot. I Déu ha volgut que passàs la pedregada d'afronts, calúmnies i perills terribles en la més espantosa soledat. No obstant, Déu m'acompanyava allavors i em donava consols que tot lo món no me podia donar.» (Jacint Verdaguer, *Prosa*. Barcelona, Proa, 2003, p. 1096 i 1099-1100, respectivament).

coneguts que jo no tracto ni veig se giren contra mi, veient i tractant a mos contraris. Lo que és d'estranyar és que vostè dubte, que des del principi ha pogut veure la veritat. Se recorda de quan vingué, potser de casa de Narcís [Verdaguer i Callís], a la meua de Portaferrixa, tot tremolós i temorenc de trobar-me tal com li haurien dit? Me vegé com temia veure'm? Trobà la casa com li pintaven? I, no obstant, lo tornaren a catequitzar i... no vingué a despedir-se de mi. Vostè ha vista a la marquesa, n'ha vistos d'altres, ha sentit coses horribles, li n'han provada cap? Vostè me coneix de molts anys, vostè coneix mes obres, filles i bocins de la meua ànima, i encara escolta la calúmnia i es deixa posar lo cap en roda per la iniquitat més lletja, perquè va vestida de virtut.

Acabem. De totes les que li han dites, quines proves li han donades? Jo li dono proves de tot lo que li dic si les vol, i en ma [En] *Defensa [pròpia]* n'hi han de decisives. Si tinc alguna causa, per què no es publica? Per què no se'm diu a la cara lo que diuen a vostè? Perquè vostè no pot respondre, que és lo que es busca, i jo respondria, que és lo que es vol evitar. Per què no em fan a mi i no a vostè les acusacions, fent-les córrer vergonyosament entre anònims i cartes tenebroses, com a serps que busquen l'ombra per picar i per matar? Me pregunta vostè si hi ha altra cosa per aqueix cantó. Sí, hi ha altra cosa. Hi ha la hipocresia més refinada i més atrevida. Hi ha una iniquitat digna d'èpoques de barbàrie. Hi ha l'osadia dels uns i la indiferència criminal dels altres.

Hi ha uns acusadors i aturmentadors i una víctima que maten i assassinen lentament, i prou. Decidesca's vostè per qui vulga.

Seu afectíssim,

Jacinto Verdaguer, pvre.

Grans mercès per l'oferta i per la llista granada de subscripció a les *Fleurs [du Calvaire]*.

(Transcripció de Jacint Verdaguer, *Prosa*, a cura de Joaquim Molas i Isidor Cònsul. Barcelona, Proa, 2003, p. 1135-1137)

[3]

Un exemple de Jesús Infant

La rosa de Jericó

En sa cambreta humil
pregant està Maria,
Maria està pregant
mentres lo món dormia.

Lo sol a l'Orient
per veure-la sortia.
Ella no el mira, no,
sol més bonic somia;
lo sol que està esperant
mai més se li pondria.

En son clavelliner
un roseret tenia,
roser de Jericó

que poncellar volia.
Sola regor que beu
de sos ullets venia;
quan Ella mira el cel
la llum si en baixaria.
[...]

(Jacint Verdaguer, *Poemes llargs. Teatre*, a cura de Joaquim Molas i Isidor Cònsul, Barcelona, Proa, 2003, p. 575)

Dans son humble chambrette, Marie était en prière; Marie était en prière, tandis que le monde dormait. Le soleil, à l'orient, sortait pour la voir. Mais Elle ne le regarde pas: Elle rêve un soleil plus beau. Le soleil qu'Elle attend ne se couchera jamais plus pour Elle.

Sur l'appui de sa fenêtre, Elle avait un petit rosier, un rosier de Jéricho, prêt à se mettre en boutons. La seule rosée qui l'abreuve tombe de ses tendres yeux, alors qu'Elle regarde le ciel, pour voir si la lumière en descendra.

(Jacint Verdaguer, *Jésus enfant: poème catalan*, traducció en prosa de Justí Pepratx, pròleg de J. M. L. Monsabré, Perpinyà, Impr. de Charles Latrobe, 1896, p. 67)

[4]

De la «Lettre-préface: A Monsieur Justin Pépratx, traducteur des Fleurs du Calvaire de Verdaguer», datada «Béziers, 24 juin 1896»

[...] Je l'ai accepté, cet honneur insigne [de fer la «lettre-préface»], aussi simplement que vous me l'avez offert, non pour ce que je puis dire, mais pour témoigner une fois de plus à l'illustre poète catalan mon admiration et mon respect au milieu de ses cruelles épreuves, et pour vous donner, à vous son impeccable traducteur et son ami fidèle, une nouvelle preuve d'affectueuse sympathie [...].

Dans la traduction de cette dernière œuvre, nous retrouvons l'interprète émérite qui fit passer dans notre langue les beautés de l'*Atlantide*, et qui vient aujourd'hui nous faire respirer, dans une version parfaite, car elle est moulée, pour ainsi dire, sur l'original, les pénétrants parfums des *Fleurs du Calvaire* de Verdaguer.

Et c'est bien un calvaire que gravit depuis trois ou quatre ans le poète sous le poids d'une destinée atroce. Mais quelles fleurs peut-il donc cueillir sur un tel chemin? Ah !, tout autre sans doute n'y récolterait que l'indignation et la colère. Lui, le poète, lui, le prêtre, il y trouve la résignation, l'humilité, la consolation. Lisez ce livre, vous tous qui souffrez, et vous serez consolés [...].

Lisez encore, et votre émotion sera poignante, si vos larmes ne coulent pas, cette admirable pièce intitulée *Le Calice et La Harpe*, et celle qui a pour titre : *Sum Vermis !* Le renoncement, l'abnégation, le mépris de guenille humaine, la passion du sacrifice et de l'anéantissement en Dieu ne sauraient aller plus loin, ni être plus éloquentement exprimés.

Que d'autres pages il faudrait citer encore dans ce livre ! Que de fleurs douloureuses à effeuiller ! Mais le lecteur saura bien les trouver lui-même, et sous la direction d'un guide aussi sûr, aussi fidèle que vous, cher M. Pépratx, il n'y a pas à craindre que la moindre beauté lui échappe. Avec un tel interprète, il goûtera, dans toute sa saveur mélancolique, et néanmoins consolatrice, une poésie qui plane au-dessus de la terre, et qui n'aspire qu'au ciel [...].

(Jacint Verdaguer, *Fleus du Calvaire : livre de consolations*. Perpinyà, Imp. de Charles Latrobe, 1897, p. 5-11)

[5]

«L'Appel aux amis»

Vous ne refuserez pas certainement de concourir de votre obole, au soulagement de l'auteur de l'Atlantide, qu'une haine aveugle et impitoyable poursuit depuis bientôt quatre ans, sans désarmer.

Rien n'a pu l'arrêter, rien n'a pu l'atténuer: ni le temps, ni la douceur et la patience de la victime, ni sa résignation si digne et si chrétienne, ni son silence absolu pendant deux ans, ni le génie du poète qui a mis le sceau à la renaissance de la littérature catalane, ni enfin le caractère du prêtre à l'Âme si haute, et pure comme l'âme d'un enfant.

Après avoir cherché à le perdre aux yeux du monde entier, en publiant de toutes parts qu'il était fou; après tenté à plusieurs reprises de le faire enfermer comme tel, pour mieux étouffer ses plaintes et peut-être aussi des révélations importantes, ses cruels ennemis sont arrivés à le dépouiller de tout, même de ses livres, comme s'ils s'étaient juré de le faire mourir de faim.

Votre offrande, quelle qu'elle soit, sera un adoucissement à sa pénible situation et le meilleur témoignage de votre bienveillante sympathie.

Vous voudrez bien l'adresser au plus tôt à M. Justin Pépratx, rue Alsace-Lorraine, 5, à Perpignan, qui la transmettra, en votre nom, à l'illustre poète de la Catalogne.

(*Lou Felibrige*, n° 12, març de 1897, p. 188-189, amb la notícia que el Consistori felibrenc hi havia col·laborat amb 50 francs).

[6]

«*Advertisement*» [*Aux victimes du Bazar de la Charité. Élégie*, Perpinyà, Imprimerie de Charles Latrobe, 1897]

Le poète Verdaguer, le poète-martyr, comme un autre grand poète l'appelle, en apprenant l'horrible catastrophe qui a plongé la France entière dans l'affliction et le deuil, en a été vivement ému, car i aime notre pays presque autant que le sien.

La chanter au souffle puissant de l'Atlantide et de Canigó, l'auteur de ce livre incomparable Fleurs du Calvaire, qui l'a placé au premier rang des élégiaques, faisant trêve, pour un moment, à ses propres souffrances, a repris sa lyre, trempée encore de ses larmes, et a adressé aux nobles et saintes victimes de la Charité les strophes que nous publions.

Jamais l'illustre poète de la Catalogne n'a été mieux inspiré. On en conviendra sans peine en lisant cet admirable morceau de poésie que Verdaguer a dédié, comme témoignage de sa gratitude, à ses nombreux amis de France, qui sont venus en aide à sa détresse au premier appel qui leur a été fait.

Le traducteur,

JUSTIN PÉPRATX